שבת הגדול

א. אין ערשטן סימן פון הלכות פסח, שרייבט דער אַלטער רבי אין זיין שלחן ערוך: „נהגו בדורות האַ־חרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו אם אינו ערב פסח והל־כות החג דורש בשבת שובה" (מען איז זיך נוהג אין די לעצטע דורות אַז דער חכם דרש'נט די דינים פון פסח אין דעם שבת וואָס פאַר אים (שבת הגדול) אויב ס'איז ניט ערב פסח, און די דינים פון חג (סוכות) אין שבת שובה). דער מקור פון דעם מנהג איז אין „מנהגי מהרי"ל", און עס ווערט אויך געבראַכט אין ב"ח און מגן אברהם. אָבער דער לשון פון אַלטן רבי'ן איז אַנדערש פון דעם לשון פון דעם מגן אברהם: דער לשון אין מגן אברהם איז: „ומהרי"ל הי' דורש גם הלכות חג בשבת שובה". מיטן וואָרט „גם" איז ער מרמז[1] אַז נוסף אויף הלכות יו"כ וואָס מען דאַרף דרש'נען בשבת שובה, דאַרף מען דרש'נען אויך הלכות החג. און דער אַלטער רבי לאָזט אויס דעם וואָרט „גם", וואָס איז מרמז אויף הלכות יו"כ, און ברענגט נאָר הל' החג. דאַרף מען פאַרשטיין: פאַרוואָס איז דער אַלטער רבי משמיט אַז מען דאַרף דרש'נען אויך בהלכות יו"כ?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין: שבת שובה איז דאָך ניט אַלע מאָל דער שבת וואָס פאַר סוכות, ווייל אַ סך יאָרן איז די קביעות אַז ס'איז פאַראַן נאָך אַין שבת צווישן שבת שובה און סוכות. האָט מען דאָך לכאורה געדאַרפט קובע זיין צו דרש'נען אין דעם שבת וואָס איז אַמנאָענסטן פאַר סוכות, ובפרט לדעת רבנו הזקן וואָס איז ניט מרמז אויף הל' יוהכ"פ כנ"ל. פאַרוואָס האָט מען באַשטימט דעם מנהג אַז דער חכם זאָל דרש'נען הלכות סוכות דוקא אין שבת שובה — אויך אין די יאָרן וואָס ס'איז דאָ נאָך אַ שבת פאַר סוכות?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין: ווען דער אַלטער רבי איז מבאר דעם תוכן פון די דרשות אין שבת שקודם פסח און שבת שובה, איז ער מדייק בלשונו הזהב: „והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד[2] להם המעשה אשר יעשון" (און דער עיקר איז צו דרש'נען און אָנווייזן די וועגן פון דעם אויבערשטן און צו לערנען זיי די מעשה וואָס זיי זאָלן טאָן) — פאַרוואָס טיילט ער עס אין צוויי באַזונדערע פרטים? וועגן וועלכע „דרכי ה'" דאַרף מען עס דרש'נען און אָנווייזן אין צוגאָב צו דעם וואָס מען לערנט „המעשה אשר יעשון"?

ויש לומר: דער אַלטער רבי איז דאָ מרמז, אַז אין די צוויי שבתים — (שבת הגדול און שבת שובה) — דרש'נט מען ניט נאָר הלכות הפסח והלכות החג — וואָס די הלכות מיינט מען מיט די ווערטער „המעשה אשר יעשון" — נאָר אויך וועגן ענינים וואָס זיינען נוגע צו עבודת האדם וקיום כל המצוות בכלל — וואָס דאָס ווערט געמיינט מיט „להורות דרכי

1) מחצית השקל שם.

2) הלשון במג"א הוא ללמד (בלא וא"ו), ויש לפרש שבזה מבאר מ"ש קודם „להורות דרכי ה'"; לשון רבנו הזקן הוא וללמד (בתוס' וא"ו), דמוכח מזה, שדרכי ה' והמעשה אשר יעשון, הם ב' ענינים.

ה׳״. און דעריבער האָט דער אַלטער רבי אויסגעלאָזן „הל׳ יו״כ״, ווייל בנוגע צו עיקר הל׳ יו״כ — דאַרף מען ניט האָבן קיין באַזונדערן זמן צו דרש׳נען וועגן זיי, וויבאַלד אַז זיי ווערן שוין נכלל אין די דרשות פון להורות דרכי ה׳ וואָס מ׳זאָגט בשבת הגדול און בשבת שובה. על דרך ווי מ׳האָט ניט קובע געווען צו דרש־נען אין דעם שבת וואָס פאַר חג השבועות צוליב דעם וואָס „עצרת אין בו הלכות מיוחדות שכל איסור והיתר הנוהגין בו נוהגין גם כן בפסח וסוכות״ [3] (אין שבועות זיינען ניט פאַראַן קיין באַזונדערע הלכות, ווייל אַלע זאַכן פון איסור והיתר וואָס זיינען נוהג אין שבועות זיינען אויך נוהג אין פסח און סוכות).

ב. דער ענין פון אַ דרך איז, וואָס דורך אים קען מען צוקומען צו אַ געוויסן אָרט. דער תכלית איז ניט דער דרך אַליין, דער דרך איז מער ניט ווי אַ מיטל וואָס פירט צום תכלית. אָבער אָן דעם מיטל קען מען דעם תכלית ניט דערגרייכן.

דער תכלית פון דער גאַנצער בריאה איז, אַז אידן זאָלן אין וועלט מקיים זיין מצוות בפועל, — „המעשה אשר יעשון״. נאָר — בכדי אַז די מעשה זאָל זיין ווי עס דאַרף צו זיין, מיט לעבן און נשמה — ווארום „מצוה בלא כוונה כגוף בלא נשמה״ [4] — דאַרף מען האָבן אהבת ה׳ און יראת ה׳ וואָס זיי ברענגען אַריין חיות אין דעם קיום המצוות [5], און דאָס זיינען די „דרכי ה׳״, וואָס ברענגען צום תכלית פון מקיים זיין מצוות בפועל.

אמת טאַקע אַז „המעשה הוא העי־קר״ — אויב איינער זאָל מכוון זיין אַלע כוונות פון אַ מצוה אָבער די מצוה בפועל וועט ער ניט מקיים זיין, איז ער עובר אויף דעם רצון העליון. מה שאין כן אויב בפועל וועט ער טאָן די מצוה, כאָטש עס וועלן אים פעלן אירע כוונות, וועט ער מקיים זיין דעם עיקר פון דער מצוה און ער פירט אויס דעם רצון העליון [6] — פונדעסטוועגן דאַרף דער קיום המצוה זיין מיט אַ חיות, און דאָס קען זיין נאָר דורך אהבה ויראה.

קען מען דאָך טענה׳ן, וואָס אַרט עס אַז ער טוט די מצוות אָן אַ חיות, לצאת ידי חובתו, אַבי ער האָט מקיים געווען די מצוות בפועל? אי־זוי זיינען „כגוף בלא נשמה״ — פעלט טאַקע די נשמה, אָבער וויבאַלד אַז דעם גוף פון די מצוות האָט ער — איז דאָך דאָ פאַראַן דער עיקר.

איז דער ענטפער אויף דעם:

אויב מען טוט אַ מצוה אָן חיות — דער טאָן איז נאָר לצאת ידי חובתו, אָדער פון געוואוינהייט אין אַן אופן פון „מצות אנשים מלומדה״ — ווערט דאָס סוף־כל־סוף נוגע אויך צו דער עשיית המצוה בפועל. ווארום אין צוגאָב צו דעם וואָס די מצוה ווערט דאַן געטאָן אָן הידורים [7] — ווייל טוענדיק די מצוה אָן חיות און נאָר אויף צו יוצא זיין, קען ער דאָך

---

3) שו״ע אדה״ז סתכ״ט ס״ב.

4) ראה לקו״ת להאריז״ל ר״פ עקב. של״ה מסכת תמיד עמוד התפלה ענין חנוכה (רמט, סע״ב). תניא פל״ח.

5) ראה תניא פ״ד ושם. קונטרס העבודה פ״ב ע׳ 15.

6) ראה לעיל פ׳ משפטים.

7) שגם ההידור היא מעצם ענין המצוה, כי מצות בכל פרטיהם הם רצון העליון, וברצון אין התחלקות, וההפרש בין ההידור לגוף המצוה הוא לענין שכר ועונש וכיו״ב (שיחת חגה״ש תרצ״ג. לקו״ד ח״ד ע׳ 1540). וראה שו״ע אדה״ז סתפ״א סוס״א.

יוצא זיין אויך בשעת ער טוט זי אָן הידורים — לבד זאת, איז וויבאַלד ער נוצט ניט אויס דעם חיות אין תורה און מצוות, זאָגט זיך אַרויס זיין חיות אין אַנדערע זאַכן ביז אין ענינים פון היפך התורה ומצוות. איז כאָטש אַז אין אַנהױבס איז ער נאָך גאַנץ אין מעשה המצוות, וואָרום ער וויל דאָך יוצא זיין ידי חובתו, דערי־בער באַהערשט ער זיינע מדות און תאוות און טוט די פליכט וואָס ליגט אויף אים, איז אָבער דערנאָך, מצד דעם וואָס זיין רצון און חיות זיינען אין ניט־קדושה׳דיקע ענינים, הייבט ער אָן צו זוכן און — „השוחד יעור״ — ער געפינט פאַרשידענע „היתרים״ אויך אויף דברים האסורים; און — עבירה גוררת עבירה — ער פאַלט נאָך נידעריקער, אַז ער פאַלט דורך אפילו אין איסורים אויף וועלכע ער קען שוין ניט געפינען קיין היתר, ביז ער קעמפט שוין ניט אַנטקעגן זיינע מדות און תאוות וואָס ליגן אין דברים האסורים.

און דעריבער מוז זיין אַ חיות אין קיום המצוות, וואָס דאָס קומט דורך אהבה ויראה, און דערפאַר זיינען זיי נכלל אין „דרכי הוי׳״: זיי זיינען די דרכים וועלכע ברענגען צו דער אויפהאַלטונג און שלימות פון מעשה המצוות.

ג. נאָך אַ ענין: אויב אפילו אין דעם עצם מעשה המצוות וואָלט גאָר־ניט געפעלט אויך ווען זיי ווערן געטאָן אָן חיות, פונדעסטוועגן, וויבאַלד אַז די מצוה איז דאָך „כגוף בלא נשמה״, איז עס ניט כפי הכוונה. די כוונה ורצון העליון איז, עס זאָלן זיין לעבע־דיקע מצוות.

דער טעם אויף דעם: מצוות זיינען געגעבן געוואָרן בכדי „לצרף בהן את הבריות״ 8), בכדי אַז דער איד וואָס טוט די מצוה זאָל ווערן אויסגע־אײדלט און פאַרבונדן מיטן אויבערשטן. וואָס דער פאַרבונד פון דעם אידן מיט דעם אויבערשטן דאַרף אַרומנעמען אַלע זיינע כחות, ביז צו פנימיות הנפש. ובמילא, אויב ער וועט טאָן די מצוות נאָר לצאת ידי חובתו, אָן אַ חיות, ווערט דאָך דעמאָלט די מצוה געטאָן בלויז מיטן כח המעשה אַליין, איז ער דאָך דאַן פאַרבונדן מיטן אויבערשטן נאָר מיט זיין כח המעשה אַליין — דער רצון העליון איז אָבער, אַז דער גאַנצער איד מיט אַלע זיינע כחות זאָל ווערן פאַרבונדן מיטן אויבערשטן, דורך דעם וואָס אַלע זיינע כחות וועלן מקיים זיין די מצוה 9).

נאָר פונדעסטוועגן, כאָטש אַז דער רצון העליון איז אַז אַלע כחות, אויך די כחות פנימיים, דאַרפן זיין פאַר־בונדן מיטן אויבערשטן — ואדרבה, כחות פנימיים זיינען העכער און איי־דעלער פון דעם כח המעשה — איז אָבער פאָרט די עבודה מיט די כחות פנימיים, אהבה ויראה, ניט אַן ענין פאַר זיך, וואָרום דער תכלית פון דער אהבה ויראה איז, זיי זאָלן ברענ־גען חיות אין קיום המצוות בפועל 10); ווייל תכלית הכוונה איז: דירה בתח־תונים דוקא, וואָס דאָס קומט דורך כח התחתון שבאדם — דורך מעשה המצוות בפועל. די שלימות הכוונה פון דירה בתחתונים אָבער ווערט אויסגעפירט — בשעת אַז דער קיום המצוות איז בכל כחותיו.

---

8) ב״ר רפמ״ד.

9) ראה לעיל ע׳ 897.

10) ראה תניא פ״מ: נק׳ גדפ״ן.. תכלית האהבה היא העבודה מאהבה.

און דאָס איז דער פשט פון דעם וואָס די עבודה בכחות הפנימיים, אהבה ויראה, ווערן אָנגערופן „דרכי הוי'": דער תכלית איז מעשה המצוות, המעשה הוא העיקר, מיט דעם נעמט מען עצמות ומהות אין־סוף ברוך הוא. אָבער בכדי אַז דער פאַר־בונד מיט עצמות זאָל ניט פאַרבלייבן בהעלם, אויף דעם זיינען די „דרכי הוי'", די עבודה פנימית אין השגה און אהבה ויראה, וואָס זיי זיינען די דרכים וועלכע פאַרבינדן (בגילוי)[11] עצמות המלך מיט דער מעשה בפועל.

ד. דערמיט ווערט מען אויך פאַר־שטיין דעם לשון פון אַלטן רבי'ן: „דרכי הוי'", לשון רבים. בנוגע קיום המצוות בפועל זאָגט ער „המעשה" (ולא „העשיות") אשר יעשון", לשון יחיד, און בנוגע די דרכים זאָגט ער „דרכי", לשון רבים — ווייל מעשה המצוות, איז הגם אַז ס'זיינען פאַראַן תרי"ג מצוות, איז אָבער זייער ענין אין זאַך — דער שעבוד פון כח המעשה צום אויבערשטן; בשעת עס רעדט זיך אָבער וועגן עבודה פנימית, זיינען שוין דאָ פאַראַן חילוקי מדרי־גות, און ביי יעדן אידן לויט זיין מדריגה.

און, בכלל, טיילן זיך די דרכים אין צוויי סוגים (אָדער — בנוסח אחר: אַ דרך דינט אויף צוויי זאַכן)[12]: העלאה מלמטה למעלה והמשכה מלמעלה למטה (פון פעלד און דאָרף און שטאָט צו היכל המלך, פון היכל המלך ביז צום פעלד), וואָס דאָס איז דער כללות החילוק פון דער עבודה פון חודש ניסן צו דער עבודה פון חודש תשרי: ניסן איז המשכה און תשרי העלאה[13]), כמבואר במקום אחר.

און דעריבער איז דער מנהג צו דרש'נען צוויי מאָל אַ יאָר — שבת פאַר פסח און שבת שובה, ווייל דאַן איז דער זמן פון די צוויי סוגי עבודות: שבת פאַר פסח — המשכה, און שבת שובה — העלאה, און אין די צוויי דרשות ווערן שוין נכלל אַלע עבודות פון יאָר: די ענינים פון זומער — אין דער דרשה פון שבת הגדול, און די ענינים פון ווינטער — שבת שובה.

(משיחות שבת שובה תשי"ט)

---

11) כי ב„דירה" ב' ענינים: א) בדירה נמצא כל העצם (וכמו בדירת האדם שעצמותו דר בהדירה) — וזה נעשה ע"י קיום המצות במעשה דוקא. ב) בדירה נמצא הוא בגילוי — וזה נעשה ע"י האהוי"ר דוקא הנותנים חיות בהמצוה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1053 ואילך.

12) ראה ביאוה"ז ר"פ וישלח. ד"ה ה' יחתו תרפ"ט פ"ו.

13) ראה זח"ב (קפו, א): החדש הזה לכם כו' כסדר דאתוון אביב כו' ירחא שביעאה דילי איהו מסופא דאתוון. ושם (נא, ב): אתוון כו' כסדרן כו' אשתכחו בחסד כו' למפרע כו' משתכחו בגבורה. — ולהעיר מלקוטי תורה להאריז"ל פ' ויצא ד"ה ענין הז' כוכבי לכת: מניסן ועד אלול כו' זכרים כו' חג"ת נה"י כו' ומתשרי כו' גבורות גשמים או"ת נוקבא (וצ"ע ממ"ש להיפך: בטעמי המצות פ' בא — הובא בעטרת ראש בתחלת הדרוש לעשי"ת, — בפרי עץ חיים שער ר"ה פ"ד, בשער הכוונות ענין ר"ה ד"א, בנהר שלום — בסוף ע"ח דפוס ווארשא — בסופו). וראה קהלת יעקב מע' יב חדשים.

חג הפסח

א. הא לחמא עניא . . לשנה הבאה בני חורין:

די ערשטע פיסקא וואס מען זאגט אין דער הגדה איז „הא לחמא עניא". די פיסקא זאגט מען ניט באלד אין אנהויב פון פראווען דעם סדר, פאר קידוש, אדער גלייך נאך דעם, נאר מ'זאגט עס אין אנפאנג פון דער הגדה[1], וואס איר ענין איז סיפור ביציאת מצרים[2], און דעריבער: א) שטייט עס באלד נאכן סימן „מגיד", ב) ביי דער פיסקא הויבט מען אויף די קערה[3], אדער, כמנהגנו, מען דעקט אפ מקצת המצות, ווייל די הגדה וסיפור ביציאת מצרים דארף זיין „על המצות"[4].

דערפון איז קלאר, אז דאס וואס מען זאגט די פיסקא אין אנהויב פון אפריכטן דעם סדר, איז דאס ניט נאר מצד דעם וואס איר תוכן איז צו איינלאדן צום סדר־טיש די אלע וואס האבן ניט די צרכי הסעודה והפסח („כל דכפין כו' דצריך — ייתי כו'"), ובמילא דארף מען עס טאן וואס פרי־ער — ווארום אויב אזוי האט מען עס געדארפט זאגן נאך פריער, באלד קומענדיק אהיים, אדער נאך פריער, אידער מען גייט אוועק פון שול, וואו עס געפינען זיך א סך מענטשן וואס קענען הערן די איינלאדונג — נאר בעיקר ווייל דאס איז די התחלה פון סיפור ביציאת מצרים[5], וואס דערפאר קען עס ניט קומען פאר דעם סימן פון „מגיד".

דארף מען פארשטיין: פארוואס האט מען די פיסקא „הא לחמא עניא" אריינגעשטעלט אין סדר פון „מגיד" — און נאך מער: דערפון וואס די פיסקא איז דער אנהויב פון דער הגדה, איז משמע אז אין „הא לחמא עניא" איז אנגעדייטעט דער כללות הסיפור — וויבאלד אז לויט דעם אנגענומע־נעם נוסח[6] איז, לכאורה, ווערט דא גארניט דערציילט וועגן יציאת מצ־רים?

אויך דארף מען פארשטיין, וואס דער תוכן פון דער פיסקא באשטייט פון דריי באזונדערע פרטים, וואס האבן ניט, לכאורה, קיין פארבונד צווישן זיך: א) ער איז מודיע אז אט די מצה וואס געפינט זיך ביים טיש איז עס די „לחמא עניא" וואס אונזערע אבות האבן געגעסן אין ארץ מצרים; ב) ער לאדט איין אלע הונ־געריקע און נצרכים זאלן קומען פרא־וועז דעם סדר; ג) א בקשה ובטחון אז כאטש „השתא הכא" און „השתא עב־דין" (דעם יאר זיינען מיר דא, אין

---

1) ראה דיוק הרמב"ם בלשונו בסוף הל' חומ"צ: סדר עשית מצות אלו: כו' קידוש (רפ"ח) כו' נוסח ההגדה כו' הא לחמא כו'.

2) הגדה ע"ש והגדת לבנך, וי"מ הגדה שהוא ל' הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארמ"צ כמו שמתרגם בירושלמי הגדתי היום לד' אלקיך שבחית יומא דין. וכן תרגמו ר' סעדי' בערבי (אבודרהם).

3) רא"ש סוף פסחים. שו"ע אדמוה"ז חאו"ח סתע"ג, סל"ו.

4) שו"ע שם וס"כ.

5) ומטעם זה ראינו אשר הביאורים של רבותינו נשיאנו שהיו מבארים את ההגדה בלילות הפסח, שהוא מצד מצות סיפור יציאת מצרים, היו מתחילים מהפיסקא הא לחמא עניא (משיחת ליל ב' דחג הפסח תש"י).

6) משא"כ בנוסח הרמב"ם: ואומר בבהילו יצאנו ממצרים הא לחמא כו'.